

2023
HBK-742

**Az eszkatologikus fenntartás.
Egy félreértés tisztázása**

Az egyén végső dolgai, a halál s az, azt követő állapot a kezdetektől fogva meghatározták az emberiség létét, az eszkatológia pedig éppen ezen kérdések tisztázásával kíván foglalkozni. Az eszkaton szó olyan halál után bekövetkező állapotok jelzésére használatos, mint a mennyország, a pokol, a purgatórium, a parúzia, a végítélet vagy a világ megdicsőülése.¹ A halál minden ember számára bekövetkező esemény, mely által a test olyan elváltozáson megy keresztül, ami a földi élet végét jelenti. Annak ellenére, hogy mindez az évszázadok során magától értetődővé vált számunkra, mégis mindig megdöbbenésre készítette az emberiséget. Az élet végét jelentő halált a keresztény nyelvhasználat különböző módokon jeleníti meg: lehet testi, fizikai, mely a lélek testtől való elválását jelenti; lelki halál, tehát a halálos vagy örök bűn; vagy pedig erkölcsi halál, amely akkor következik be, ha valaki elveszíti társas érvényesülésének feltételeit.² A halál egyetemes, minden ember számára bekövetkező esemény. A trentói zsinat kifejezetten ki is mondja, hogy Ádámon keresztül átlelt származtatva a bűn az emberi nemre. Évszázadok óta számos elmélet született a halál utáni élet elgondolásáról. A platóni sztoikus és induszfilozófia például az élet s az események örök körforgását tanítja. A kiliazmus is másként gondolkodik, lemond a másvilágról szóló keresztény reményről, úgy véli, hogy az igazak a végső állapot előtt egy végső paradicsomba kerülnek.³ A kinyilatkoztatás a halált viszont beteljesedésnek, végállomásnak tekinti, amely felé az emberiség igyekszik. Ez a végállomás azonban nem csak a múlt dolgok végét jelenti, csupán egy folyamat megszűnését, *“az a nyugvópont, mely felé igyekszik a fejlődő folyamat: a vándor útjának végállomása, a hajósoknak várt réve. Más szóval, a vég itt cél, betetőzés, befejezés, consummatio, a Szentléleknek tulajdonított mű.”*⁴

Nehéz tehát eligazodnunk a végidőkről szóló tanítások sűrű erdejében. Ha pedig jobban beleássuk magunkat számtalan teóriával találkozhatunk szembe magunkat. Külön problémát jelent az eszkatológia állandó időszerűsége is, hiszen a modern ember világképe, valamint a mai tudomány is egyre inkább megköveteli az eszkatológia revízióját. Jézus kereszthalála és feltámadása által, egyedül, magára vállalva a testi és lelki szenvedések terhét megszakította a halál örökkévalóságát. Ez a tény azonban nem relativizálja ezt a szörnyűséget, hiszen a kegyelem nem változtat az emberi élet természetes lefolyásán, nem

¹ Dr. Előd István, *Katolikus dogmatika* (Budapest: Szent István Társulat, 1978), 663.

² Schütz Antal, *Dogmatika, A katolikus hitigazságok rendszere* (Budapest: Szent István Társulat, 1937), 1131.

³ Előd, *Katolikus dogmatika*, 663.

⁴ Schütz, *Dogmatika*, 1125.

szünteti meg az aggodalmat, a szenvedésekkel járó nehézségeket. Kapaszkodó lehet azonban számunkra az, hogy maga Jézus Krisztus, az Isten is átélte ezzel járó kínokat.

Az újskolasztikáról

Ezen írásom elején az újskolasztikus teológia szemszögéből kívánok rávilágítani az eszkatologikus kifejezések tisztázására, összevetve azokat, a mai II. Vatikáni Zsinat utáni új teológia irányvonalával, mely már egyfajta átmenetet képvisel. Az újskolasztika másnéven neotomizmus egy olyan tizenkilencedik századi katolikus filozófiai irányzat, mely Aquinói Szent Tamás tanításának új értelmezésére, valamint a filozófiai és természettudományos eredmények Szent Tamás szellemében történő értelmezésére törekszik. Az újskolasztikus teológia nagyon gyakran hoz Szentírási idézeteket, amelyeket roppant óvatossággal, elővigyázatossággal kezel. Kritikai kérdéseket, valamint olyan önellentmondásokat vizsgál, amelyek az eszkatológiában is jelen vannak. Az I. Vatikáni zsinat után XIII. Leó pápa elrendelte, hogy a katolikus iskolákban és az egyetemeken is térjenek vissza a skolasztikus, főképp a neotomista filozófiához. A kinyilatkoztatás csak azt tudatja velünk, hogy milyen természetfölötti igazságokat kell elfogadnunk, arra nem tér ki pontosan, hogyan is kell erről gondolkodnunk. Ebben pedig kiemelkedik Aquinói Szent Tamás, akinek módszere és tanítása válaszokat adhat számunkra mindezekben.

Az eszkatologikus fenntartásról

Az ember halálát illetően a Katolikus Egyház teológiája és tanítása alapvetően egy olyan kettős szemléletmódból indul ki, amelyben a kinyilatkoztatás és a filozófia keveredik egymással. Azonban további nehézséget jelent, az a tanítás, mely szerint az ember halálában megsemmisül, azt követően pedig egy másik létezési módba kerül át. Elejét kell venni annak a benyomásnak, mintha itt a tapasztalati időnek a halálon túli egyenes vonalú folytatásáról volna szó. Ez az elgondolás ártalmatlan, de hasznos eszköz a tanítás tulajdonképpeni megvilágítására, azonban ez inkább a probléma forrása, mintsem annak valódi megoldása, hiszen az ember ezt a tudást még nem tudja magáévá tenni.⁵ Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy aki úgy véli, hogy a

⁵ Karl Rahner, *A hit alapjai, Bevezetés a keresztény hit fogalmába* (Budapest: Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1983), 463.

halállal mindennek vége szakad, az éppolyan foglya a tapasztalati idő fennmaradásának, mint aki a lélek időbeli fennmaradását tételezi fel.⁶ Alapvető kiindulópontunk a kereszténységnek a halálról szóló teológiai és dogmatikai kinyilatkoztatásának, illetve saját tapasztalatink és tudásunk kettőssége. Azonban mégis kérdéses, hogy magunkévá tudjuk-e tenni világfelfogásunk alapján, hogy a biológiai halál ellenére fennmarad-e a személyes létezés? Mellékes, hogy ezt a meggyőződést pontosan minek is nevezzük, metafizikai ismeretnek, vallási meggyőződésnek vagy etikai posztulátumnak.⁷ Rahner úgy véli, mindegyre akkor lehetünk képesek, ha lelkünk éber, ha szívünk alázatos és persze, ha hozzászoktatjuk magunkat ahhoz, hogy meglássuk azt, ami a türelmetlenek és felületesek előtt rejtve van.⁸ Fontos kiemelni azt is, hogy nem különböznek feltétlenül egymástól az eszkatologikus és apokaliptikus állítások. Tehát olyan kifejezési módként is értelmezhető az apokaliptika, amely által az ember komolyan veszi konkrét, eszkatologikus jövőjét.⁹ Azonban az apokaliptika komplikált kérdéskörébe csak később megyünk bele. Az ember mindig is képekben és hasonlatokban tudott gondolkodni (minden kétséget kizáróan szabad és kell is így beszélnünk), a régebbi idők gyermekei, csakis olyan társadalomtörténeti és szellemi történeti kifejezésekkel tudták megjeleníteni eszkatológiájukat, amelyek abban a korban rendelkezésükre álltak, éppen ezért nem várhatjuk el azt, hogy nagyon erős különbség lesz eszkatológia és apokaliptika között.¹⁰ Ha abból indulunk ki, hogy Isten, az ember abszolút jövője a keresztény antropológia számára megmarad felfoghatatlan titoknak, akkor ugyanez érvényes az olyan eszkatológiára is, amely nem apokaliptika.¹¹ Pontosan ezért is, nekünk keresztényeknek nem kell úgy tennünk mintha kiismernénk magunkat a mennyben vagy a halálon túli élet bármely valóságában. Titok marad tehát az abszolút beteljesülés, csendben, kimondhatatlanságban, minden képet elhagyva kell ezeket értelmeznünk.

A mennyország valóságáról

⁶ Rahner, *A hit*, 464.

⁷ Rahner, *A hit*, 464.

⁸ Rahner, *A hit*, 465.

⁹ Rahner, *A hit*, 460.

¹⁰ Rahner, *A hit*, 460.

¹¹ Rahner, *A hit*, 461.

A mennyország vagy másnéven örök élet, Isten országa egy olyan állapot, ahol a már üdvözült lelkek, akiket már semmilyen bűn terhe nem nyom, örökké tökéletesen boldogok, részesei a Szentháromság életének.¹²

Hittétel, a mennyország létezése, az Apostoli hitvallással a keresztények már a kezdetek óta vallják. Létezését tulajdonképpen sohasem cáfolták, sőt a pogányok is a maguk módján vallották. Már a Héxaémeron is úgy vélekedik a teremtsérről, amelynek végcélja a világshabbat. Az origenisták pedig tulajdonképpen, hasonlóan a pokolhoz, az örökkévalóságot kérdőjelezték meg, hiszen az örökké tartó körforgás szelébe nem csupán a kárhozott, de az üdvözült lelkeket is egyaránt bevonták.¹³

A Szentírás minden kétséget kizáróan tanítja az örök boldogság tanát, hiszen Isten az igazakat örök boldogsággal jutalmazza, ezt nem csupán a Biblia, de a szenthagyomány és az Egyház tanítóhivatalának mindennapi igehirdetése is a kezdetektől fogva a dogmáink közé sorolja.¹⁴

Az ember perspektívájából tekintve a menny a megváltottság teljességét s az oda eljutottak világának tökéletes állapotát jelzi.

Mivelhogy emberi lények vagyunk természetes, ha felmerülnek bennünk olyan kérdések, mint, hogy hol is lehet a mennyország? Hogyan tudjuk elképzelni azt?

A mennyországot az ókori ember világplafonnak, vagy pedig szilárd boltozatnak vélte, amely valahol a levegőég felett kapott helyet. Úgy gondolták, hogy erre a szilárd mennyezetre vannak rögzítve a csillagok, a Napnak, a Holdnak s a bolygóknak a pályája, e felett pedig szellemi teremtmények és a Legfőbb lény lakik. Az Ószövetség világképe is hasonlóképpen vélekedik, azonban nem gondolja úgy, hogy Isten ebbe a szűk perspektívába beszorítható volna, Ő sokkal nagyobb annál, minthogy az ég és a föld betudja Őt fogadni.¹⁵

A mai kor embere már másképp vélekedik erről az amúgy is végeláthatatlan horizontról, mint az ókoriak. Hogyha a bibliai helyek összességének mondanivalóját vesszük összehasonlítási alapul s így keressük a mennyország létét, akkor ráismerhetünk arra, hogy a menny, hasonlóan a többi halálon túlívelő valósághoz, nem földi, fizikális ésszel behatárolható hely, hanem szintúgy egy állapot.¹⁶ *“Istenre vonatkoztatva a menny az ő minden létezőre és minden történelmi eseményre kiterjedő uralmát jelenti.”*¹⁷

Manapság egyre több hittudós úgy gondolja, hogy a feltámadott test olyannyira fölötte áll a tér és az idő tárgykörének, hogy nyilvánvaló, hogy semmilyen halálon túli állapotot nem kell

¹² Schütz, *Dogmatika*, 1183.

¹³ Schütz, *Dogmatika*, 1183.

¹⁴ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 631.

¹⁵ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 631.

¹⁶ Előd, *Katolikus dogmatika*, 631.

¹⁷ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 631.

helyként elgondolnunk s ezáltal nem is szorítható be a térnek effajta fizikálisan elgondolt dimenziójába, így tehát okszerűtlen feltennünk a kérdést, hogy pontosan hol is található ez a hely?

A mennyország csupán olyan átvitt értelemben helyezkedik el a világ fölött, amely lényegi s nem pedig térbeli magasságra utal. Több mint bármely reálisan létező, az evilági dimenzióval nem csupán mérés, de az elgondolás képessége sem áll a birtokunkban. A Szentírás is pontosan az efféle kételyek elkerülése végett beszél másképp róla, mint a köznyelv. Nem úgy fogalmaz, hogy az üdvözült lélek bejutott a mennybe, hanem mennyei örömeiben való részesedést említ.¹⁸ De használja az „új eget és új földet” szókapcsolatot is, amely később a II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű hittani konstitúciójában is helyet kap s mely később meghatározza a huszadik századi ember világképét. *„Új eget és új földet láttam. Az első ég és az első föld ugyanis elmúltak, és tenger sincs többé.”*¹⁹

A kárhozat létezéséről

Ahhoz, hogy helyesen tudjuk értelmezni az eszkatológikus állapotok mikéntjét pár példán keresztül szemléltetném miért is kell ezeket a kifejezéseket fenntartásokkal kezelnünk. Kezdetben a kárhozat dogmatikai valóságát szeretném bemutatni. Hittétel, hogy akiket halálos bűnben talál a különítélet, azok örökké szenvedik a kárhozat kínjait. A dogmát a IV. Lateráni és a kivált II. Lyoni zsinat mondta ki. Fontos kiemelni, hogy a pokol, az ember szabadságának teljes eltékozlásának lehetősége nem egyenlő súlyú a mennyország, azaz Isten önközlésének kegyelmében részesített ember végleges boldogságával és beteljesülésével. A kárhozatra jutó lélek végső állapotáról nem kell és nem is mondhatunk semmit, azon kívül, hogy aki a jelen életben most valósítja meg szabadságát, annak számolnia kell a kárhozat lehetőségével is.²⁰ Több helyen is találkozhatunk az Ószövetségben a túlvilágra vonatkozó utalásokkal.²¹ A próféták biztos körvonalakban beszélnek róla, valamint az isteni harag tüzéről is: Jeremiás például szavakat intéz az arra járóknak, hogy tudassa a szombatot Isten jelként adta nekik. Ez a szakasz azonban a későbbi Jeruzsálemi tűzvész egy „elő jóslatának” is tekinthető. *„Ha azonban nem hallgattok rám, és nem szentelitek meg a szombat napját, hanem terhet hordtok*

¹⁸ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 632.

¹⁹ Jelenések könyve 21,1

²⁰ Rahner, *A hit*, 462.

²¹ Jeremiás 21,12

és bementek Jeruzsálem kapuin szombat napján, akkor tüzet gyújtok kapuiban mely megemésztí Jeruzsálem palotáit, és nem alszik ki.”²² De Jeremiás próféta könyvében még szintén találhatunk a kárhozat tüzére utaló állításokat. “Dávid háza! Ezt mondja az Úr: Reggelenként igazságos ítéletet hozzatok, és ragadjátok ki, akit nyomorgatnak, nyomorgatója kezéből. Mert különben fellobban haragom, mint a tűz, és úgy ég majd, hogy senki el nem oltja.”²³ Az Újszövetség egy sarkalatos tanítása a kárhozat tana. “Ezután a balján levőknek ezt fogja mondani: “Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készült.”²⁴

Nehézséget jelent, hogy a Szentírásban az “örök” kifejezés nem mindig jelent végnélküliséget, ez csupán hosszú időintervallumot fejez ki. Azonban az örökkön örökké, mely általában a kárhozat megnevezése már végérvényességre utal. Az érzésszerű kényszer is tanít a Szentírás, az Üdvözítő szerint jajgatás és fogcsikorgatás lesz ott, valamint a kárhozottak a külső sötétségre vettetnek, hol tüzők el nem alszik. A kárhozat tüzeiben szemlélteti leginkább az olyan büntetéseket, melyek érzés jellegűek. Felvetődik azonban a teológia gyakran vitatott kérdése, hogy mit is érthetünk pontosan mindezek alatt? Az az anyagi dolog, melyet a kinyilatkoztatás a kárhozat tüzeinek nevez, nem megegyező a tapasztalatilag ismert tűzzel. A hittudósok többsége is ekképpen vélekedik erről, hiszen az a tűz, amelyről jelen esetben szó van az ördögnek és az ő angyalainak készült, akik pedig szellemi lények, ezáltal a földi tűz nem hathat közvetlenül rájuk. Már korábban Nagy Szent Gergely is hangsúlyozza ezt, úgy véli, hogy a kárhozat tüzeinek más tulajdonságai vannak, mint a földiének, annak csupán pusztá szemlélete szomorítja kárhozottakat. Valamint fontos kiemelni, hogyha a másvilág jutalmazó mozzanatai természetfölöttiek, evidensen kikövetkeztethető, hogy a büntető tényezőknek is hasonlóképpen, természetfölötti formában kell megjeleníteniük. A kinyilatkoztatás csupán azért használja a tűz kifejezést, mivel ez a szó, amely bármi más földi kifejezésnél hathatósabb a kínok ábrázolására, valamint az a kín melyet a kárhozatra használunk rokonságban van a tűz érzés béli kínjával.²⁵

²² Jeremiás 17,27

²³ Jeremiás 21,12

²⁴ Máté 25, 41

²⁵ Schütz, *Dogmatika*, 1169.

Az örök kárhozat dogmája sokak számára nem könnyen elfogadható tény, hiszen nehezen fér össze Isten végtelen jósága az örök szenvedés tanával. Nem csupán a materialisták, akik a pokol s a mennyország létét is tagadják, hanem vallásilag komolyan elköteleződött emberekben is bizonytalanságot ébreszthetnek ezen szempontok. Nehéz felfogni, hogy a kegyes Isten, örök igazságával és irgalmával, bűnös emberek végnélküli kínszában lelné boldogságát. *“Sem a keresztény antropológia és eszkatológia, sem a Szentírásnak és eszkatologikus kijelentéseinek komoly és óvatos értelmezése nem kényszerít minket arra, hogy kijelentsük: minden létezését kizáróan tudjuk, hogy bizonyos személyek számára csakugyan abszolút kárhozzattal fog végződni az üdvtörténelem.”*²⁶

Ugyanúgy ahogyan az örök boldogság is természetfölötti valóság, úgy tehát az örök kárhozat valóságát sem lehet másképpen levezetni. Problémába ütközünk tehát, ha belegondolunk, abba, hogy Isten egy pillanatnyi bűnért vagy pedig egy egész életen át tartó bűnös életért, amely ebben az értelmezésben arasznyi lét csupán, egy örökkévalóságon keresztül büntessen.²⁷ Isten végtelenül irgalmas, szentségével és szeretetével nehezen egyeztethető össze, hogy a kínszában lelje kedvét. Sok hittudós úgy véli, hogy végső soron a kárhozatban is az igazság érvényesül, *“a megérdemelt mértéken alul büntet, miként a mennyországban a megérdemelt mértéken fölül jutalmaz.”*²⁸

Elvégre is a büntetés célja a javítás, ezáltal tehát céltalanná válik az örök büntetés is. *“A kárhozat teodikéjének ez a sarkallója: A kárhozat csak az ördögnek és az ő csatlósainak készült, azoknak, akik megátalkodnak az istenellenes lázadásban. Senki sem kerül a kárhozzatra pusztán azért, mert szerencsétlen volt idő előtt vagy a kereszténységen kívül születni, istentelen környezetben fölnőni, korán vagy pap nélkül meghalni.”*²⁹

A Zsinat utáni szemlélet szerint a halállal minden, a földi birtoklásokért folytatott küzdelmek, a gondok s örömek időszaka véget ér, alapvető, az igazságérzet és a szeretet teljességének vágya marad csupán. A kárhozottak pedig ezen lét teljessége helyett ürességgel és magányossággal találkoznak, abban a tudatban élnek, hogy életüknek semmi értelme sincsen. A görög mondavilág Sziszüphosz, a danaidák eredménytelen erőfeszítéseivel szemlélteti ezt az állapotot.

A Kinyilatkoztatás megkérdőjelezhetetlenül tanítja az örök kárhozat tanát. Az újszövetségi Szentírásban hetvenszer van róla szó, Jézus pedig huszonötször említi. A halálon túli

²⁶ Rahner, *A hit*, 462.

²⁷ Schütz, *Dogmatika*, 1172.

²⁸ Schütz, *Dogmatika*, 1172.

²⁹ Schütz, *Dogmatika*, 1173.

valóságokról, tehát a pokolról szóló tanítások célja sem pusztán tájékoztató jellegű. Sokkal inkább olyan tanítások sora, amelyek befolyásolják életünk történéseit, evilági magatartásunk alakulását. Fontos tehát távolságot tartanunk az emberi fantáziálások antropomorf elképzelésitől, sőt határt kell húznunk a vitatható hittudományos következtetések feltételezései és a konkrét egyházi tanítások közé.³⁰

Nem lehet a többi nagy realitástól elkülönítenünk a kárhozat tanát, mivel szerves összefüggésben van vele, mind a tisztítótűz, mind pedig a mennyország léte. A pokol valósága az isteni ige komolyságáról tanúskodik, ennek az igénynek az elsődleges mondanivalója Isten szeretete, nem pedig a fenyegetése.³¹

Miért nem tesz Isten az ellen, hogy az ember bűnben megátalkodva térjen át a túlvilágra? Előd István ekképpen ír erről: *“Isten kegyelme sohasem hat kényszerítő erővel, nem szünteti meg a személyes szabadságot. Az ember szuverenitását, vagyis önrendelkezését tiszteletben tartja Isten akkor is, ha saját vesztünket okozzuk vele.”*³²

Az Egyház mindig is tanította a pokol létezését, azonban csak egy dolgot, mégpedig a sátán s az ő angyalainak elkárhozását jelentette ki biztosra, másét nem. Júdás elkárhozása is sok hittudós szemében kelt kételyeket, hiszen még egy halálában teljesen megátalkodott személyről sem jelenthető ki ez az állítás minden kétséget kizáróan.³³

A zsinat utáni mai szemlélet is úgy véli, melyet fontos itt is ismételten kiemelni, hogy Isten nem leli boldogságát a kárhozottak kínjaiban, ő csupán megengedi a kárhozat létezését. Hasonlóképpen a bűnben sem telik kedve, azt is megengedi csupán, az ember szabad akarta és szabad döntési lehetősége miatt.³⁴

Kétféle büntetést különböztethetünk meg: gyógyító és megtorló jellegűt. Míg a gyógyító jellegű (poena medicinalis) célja, hogy a bűnös teljesen megváltoztassa magatartását és érzületét, addig a megtorló jellegű büntetés (poena vindicativa), az, amelyet az államok is alkalmaznak. Az életfogytig tartó börtönbüntetéshez hasonlatos, melynek célja, hogy az olyan egyéneket, akik ártó hatással bírnak a közösségre elkülönítsék. Istent azonban nem ilyen cél vezettet a kárhozat megalkotásakor, hanem sokkal inkább a szeretet és az igazságosság elvének abszolút kibontakoztatása.³⁵

³⁰ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 645.

³¹ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 645.

³² Előd, *Katolikus Dogmatika*, 642.

³³ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 643.

³⁴ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 643.

³⁵ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 643.

A tisztulás mikéntjéről

Szintén hittétel a tisztítóhely valósága is, amely átmeneti állapot azon lelkek számára, akik még nem elég tiszták Isten színelátására. A természetfölötti világrendnek egyik mozzanata a tisztítóhely is, a létezését és szerepét a kinyilatkoztatás is igazolja.³⁶ A korai kereszténységben tulajdonképpen senki sem tagadta, az ariánusok is csupán a halál utáni közbenjárás hatékonyságát vonták kétségbe.

Ha abból indulunk ki, hogy nem tagadható, hogy az ember sorsában van valamiféle közbülső állapot a halál és a testi beteljesülése között, akkor tulajdonképpen semmilyen kifogásunk nem lehet az az állapot ellen, amelyet tisztulásnak, azaz purgatóriumnak nevezünk. Nincs azonban teljesen megvilágítva az a kérdés, hogy milyen mértékben és értelemben kell jelen esetben gondolkodnunk a tisztulás időbeli kategóriáit illetően. Akárcsak a kárhozat valóságával kapcsolatban, úgy jelen esetben is lehetnek bizonyos fenntartásaink a purgatórium elvének hagyományos és megszokott módjával szemben.³⁷

A Szentírásban számos helyen találkozhatunk a tisztítóhelyre utaló állításokkal, hiszen, vannak olyan bűnök, melyek bocsánatot nyerhetnek a másik életben is, az Ószövetség a halál utáni megtérés lehetőségeiről nem mond túl sokat, az Újszövetség azonban minden kétséget kizáróan tanítja a tisztítóhely tanát. *“Bizony mondom neked, nem szabadulsz ki, amíg az utolsó fillért is meg nem fizeted.”*³⁸ A Szentírásban annyira nyomatékosítva van tehát a jelenvilág döntő súlya, hogy ezáltal nagyon könnyű a másvilágot hamisan realizálnunk. Kérdéses, hogyan is zajlik a tisztulás mikéntje a túlvilágon. Sem a tanítóhivatal, sem pedig a kinyilatkoztatás forrásai nem szolgálnak biztos kiindulóponttal számunkra. Csupán következtetésekre vagyunk utalva, melyek sok kérdést felvethetnek bennünk. Van-e bűnbocsánat a purgatóriumban? Hogyan nézhetnek ki az ottani szenvedések? Csupán tisztulás céljával kerülnek oda a lelkek? Mennyi a túlvilági lét szenvedésének időtartama és mértéke? A hittudósok többsége egységes állásponton van, úgy vélik, hogy a tisztuló lelkek fő szenvedése, hogy nem látják az Istent, mindezek ellenére akadályt nem ismerő hévvel vágyódnak az Ő tökéletes szeretete iránt. A teológia csak a kilencedik század óta használja a purgatórium kifejezést, ezzel anélkül tudja kifejezni a tisztulás folyamatát, hogy bármilyen vitatható kérdésre (hely és mód) választ adna.³⁹ A magyar tisztítóhely elnevezés kevésbé szerencsés, hiszen magától értetődően egyfajta helyre

³⁶ Schütz, *Dogmatika*, 1179.

³⁷ Rahner, *A hit*, 470.

³⁸ Máté 5,26

³⁹ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 711.

utal, míg a tisztítótűz valamiféle tűz látszatát sugallja számunkra. Valójában azonban ez sokkal inkább egy állapot, mintsem egy ésszel felfogható fizikális hely. A tisztítótüzet már a középkorban is sokan földi tűz jellegétől eltérőnek tartották, akárcsak a pokolét is ezáltal hatása is hasonlóképpen természetfeletti jelleggel bír az anima separata-ra, a holt lelkekre. Napjainkban kétféle felfogás létezik, illetve vannak, akik a kettő szemléletet kombinálják. Egyesek úgy vélik, hogy ez valóban csak szimbolikus értelemben vett tűz s inkább egy nagyobb lelki fájdalom átvitt behatárolását próbálják érzékeltetni vele. Mások bibliai képekre utalnak, ahol a tűz Isten jelenlétét szimbolizálja, amely által a tisztuló lelkek tudatában vannak annak, hogy Isten ellen vétett bűneik következményei miatt szenvednek. Az örök boldogságra jutó lelkeknek olyan módon kell Isten színelátására jutniuk, hogy méltók lehessenek az Ő barátságára. Azonban kimondható, hogy még a legjóindulatúbb emberek sem mentesek az áteredő bűn minden szennyétől, az ösztönösség, önzés, hiúság, valamint gyarlóságaink mindannyiunk terhei. A tridenti zsinat úgy véli, hogy egész kivételes privilégium nélkül még a szentek sem tudnak mentesülni a bocsánatos bűnöktől. Sok vita folyt arról a középkorban, hogy a bocsánatos bűneben eltávozott lélek elnyerheti vétkeinek megbocsátását a tisztítótűzben. Szent Tamás hatására több hittudós feltételezhetőnek vélt a halál után is olyasfajta bánatot, amely ugyan nem érdemszerző, de mégis bocsánatot eredményez.

40

Sokan úgy vélték azonban, hogy a halál után már nincs érdemszerző cselekedet, tehát, vannak, akik már a haláluk bekövetkeztének pillanatában *“tudatos bánattal, vagy pedig nem-tudatos gratia finalis segítségével szabadulnak meg bocsánatos bűneiktől.”*⁴¹ Hogyan képzelhetjük el a tisztítótűzben történő büntetéseket? Ebben az esetben is, ahogyan a pokol mintájára is a poenae damni-t szokás felhozni, ebben az esetben a damnum-szót más módon kell azonban megvilágítanunk, hiszen itt nem áll fenn sem az élet elvesztésének tudata, sem pedig az örökké tartó

voltának

gondolata.

A kínok súlyosságáról Szent Tamás azt mondta, hogy a legkisebb ottani szenvedés nagyobb, mint az evilági legnagyobb szenvedés. Ezzel szemben álló felfogás az egyes misztikusok elképzelései, akik tulajdonképpen tényleges földi paradicsomnak írják le a purgatórium lelkeinek létét. Ez a szemlélet torzít azonban, hiszen hol maradnak ezáltal a tisztuló tényezők? Kétségtelen azonban az a kiindulópont, melyet alapul vesznek, hogy szeretetük és hitük könnyít szenvedéseiken. Így tehát a purgatórium sokkal inkább a mennyország tornácának, mintsem a pokolénak tekinthető.⁴²

⁴⁰ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 649.

⁴¹ Előd, *Katolikus Dogmatika*, 649.

⁴² Előd, *Katolikus Dogmatika*, 649.

A különítéletről

A következőkben a különítéletről ejtenék pár szót, mely majdnem hittétel. *“A halál után minden egyes lélek nyomban ítélet elé kerül, mely végleg megállapítja örök sorsát.”*⁴³ A Biblia nem említi pontosan, hogy a végítéleten kívül lesz-e részünk egy másik, egyéni ítéletben, csak annyit mond, hogy halálunk után jutalomban vagy büntetésben részesülünk. Az következik ebből tehát, hogy már halálunk pillanatában egyénileg is megítéltetünk s ezen a különítéleten dől el örök sorsunk. Az Ószövetségben nem igazán kereshetünk erre bizonyítást, az Újszövetség azonban minden kétséget kizáróan tanítja, hiszen a nyomorult Lázár halálát követően azonnal Ábrahám keblére tért.⁴⁴ Jézus a kereszten is azzal biztatja a bűnbánó latort, hogy még aznap (halála napján) vele lesz a paradicsomban.⁴⁵ Sokáig bizonytalanság uralkodott a szenthagyományban az egyén halál utáni sorsáról, a különítéletet illetőleg is, tanúsága tehát nem teljesen egyöntetű. A Szentírás kollektív emberszemlélete is közrejátszhatott ebben, valamint az apostoli igehirdetés is inkább csak a központi jellegű hitigazságokat fejtette ki.⁴⁶ Nagyon fontos, hogy akárcsak a végítéletet, úgy a különítéletet sem szabad antropomorf módon értelmezni. A végtelenül kegyes és jóságos Istennek nincs szüksége arra, hogy mérleg módjára elemezze az életünk során elkövetett jó cselekedeteinket és bűneinket. Földi életünk folyamatos változásokon megy keresztül, a körülöttünk zajló események befolyásolják tetteinket, jó vagy rossz irányba alakítják sorsunk útját, az ítéleten az válik világossá, hogy milyen mértékben alakult ki bennünk Krisztus képe. Mennyire közeledtünk vagy távolodtunk el az általa kijelölt helyes úthoz képest? Úgy vélik azonban a mai álláspont szerint, hogy a különítélet színhelye valószínűleg a halál, ideje pedig a testi halál bekövetkezésének pillanata.⁴⁷ A különítélet lefolyásában pedig tulajdonképpen mindenki önmagát ítéli meg, ekkor az ember nagy valószínűséggel természetfeletti megvilágosításban részesül, s ezért teljes tárgyilagossággal tudja magát Krisztushoz mérni, aki által, mint egy tükörben tudja magát megsemmisíteni.⁴⁸

⁴³ Schütz, *Dogmatika*, 1136.

⁴⁴ Lukács, 16, 20-31

⁴⁵ Lukács 23,43

⁴⁶ Előd, *Katolikus dogmatika*, 676.

⁴⁷ Előd, *Katolikus dogmatika*, 615.

⁴⁸ Előd, *Katolikus dogmatika*, 614.

A végidőkről szóló tanítások, az eszkatológia tételeit fontos alaposabban szemügyre vennünk mielőtt szó szerinti következtetéseket vonnánk le belőlük. Sokszor azok az Szentírásban megírt történetek, amelyeken elindulunk más értelemben is felfoghatóak. Az allegorikus tanítások sokasága könnyedén megzavarhatja az óvatlan olvasót, fontos tehát fenntartásokkal kezelnünk ezeket, mielőtt téves konklúziót vonnánk le belőlük. A túlvilág mozzanatai nem antropomorf jellegűek, földi ésszel, fizikális tekintetben számunkra még nem felfoghatóak. A halál után bekövetkező állapotra használatos kifejezések gyakran csupán a szemléltetés célját szolgálják, hiszen a földi ember, földi ésszel megfogható dolgokba kapaszkodva próbálja az igazság titkát felfedezni.

A parúziáról, Jézus Krisztus második eljövételéről

Mit jelent az eszkatológiában a parúzia bekövetkezésének ideje? Megtudjuk vagy megkell-e egyáltalán határoznunk pontosan mindezt? Erre a kérdésre már évszázadok óta keressük a választ.

A dicsősében eljövő Jézus Krisztus a világtörténelem végezetével méltó befejezéssel leküzdi az istenellenes erőket, feltámasztja a holtakat, megítéli a világot, az örömhírt pedig a végső történelmi győzelméhez segíti.⁴⁹ Már az Apostoli hitvallásban is hangsúlyosan jut kifejezésre, hogy az Üdvözítő ítélni fog eleveneket s holtakat. Alapvetően elmondható, hogy az ószövetségi próféciaokban is folyamatosan visszaköszönő téma Isten ítéletének napja, a messiási uralom véglegessé válása. Az Úr napját pedig oly váratlannak és rendkívülinek gondolták el, mint amilyen megdöbbentően rázúdult Noé kortársai az özönvíz⁵⁰ s mint ahogyan Szodomát és Gomorát érte a kénköves tűz esője.⁵¹ Amikor a szentmise keretein belül az olvasmányban egy-egy olyan résszel találkozhatunk, melyben Isten éppen felelősségre von valakit, majd haragjával sújt le rá, kérdések nélkül együtemben annyit felelünk rá: Ez az Isten Igéje! Ez volna tehát az Isten Igéje? Úgy vélem ez a kérdés nincsenek konkrétan letisztázva a hívek körében. A köztudatban kétféle istenképpel találhatjuk szembe magunkat, mely nagyon gyakran a tévelygés tárgyát képezheti. Az egyik, mely szerint az ószövetség valójában bosszúálló, büntető és haragos Isten képét festi fel elénk, akitől távol áll a megbocsátás és az irgalom

⁴⁹ Schütz, *Dogmatika*, 1150.

⁵⁰ Ter 7, 1-24

⁵¹ Ter 19, 24

erénye. A másik vélekedés, mely szerint az Újszövetség a kegyelmes és megbocsátó Istent állítja középpontba. Helytálló ez a meglátás egyáltalán? ⁵²

Az Ószövetségben egyértelműen találkozhatunk olyan szakaszokkal, melyek kétségtelenül szolgálnak bizonyítéknak Isten egyetemes irgalmáról. Kiemelkedő példáját ennek Ózeás próféta könyvében is megtalálhatjuk: „Az Úr később így szólt hozzám: „Menj el újra és szeress egy olyan asszonyt, akinek szeretője van és házasságtörő; úgy, ahogy az Úr szereti Izrael fiait, noha más istenekben bizakodnak, és szeretik a mazsolás kalácsot.”⁵³ Óhatatlan azonban az is feltételezés is, hogy az Újszövetség istenképe csak és kizárólag irgalmas. Hiszen Máté evangéliumában például az emberiséget Jézus Krisztus két részre osztja, azokról, akiket megjutalmaz így szól: “Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot!”⁵⁴ Míg másokhoz így szól: “Távozzatok színem elől, ti átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és angyalainak készült.”⁵⁵ Egyértelmű tehát, hogy a felelősségre vonás az Újszövetség könyveiben is kétségtelenül helyet kapott.⁵⁶ Tanítványaival közösen eltöltött idejében Jézus Krisztus intelmeivel felhívja a figyelmet a parúzia bekövetkezésére. “Eljön ugyanis az Emberfia Atyja dicsőségében, angyalai kíséretében, és megfizet mindenkinek a tettei szerint.”⁵⁷ Az Apostoli igehirdetésben is igen jelentős szerepe van, hiszen Szent Pál is nagyon gyakran a híveket az Üdvözítő hamarosan bekövetkező eljöveteleivel vigasztalja, s olykor ekképp inti őket: “Így semmi kegyelmet sem nélkülöztök, amíg Urunk Jézus Krisztus megjelenését várjátok, aki mindvégig megerősít titeket, hogy feddhetetlenek legyetek Urunk Jézus Krisztus napján.”⁵⁸ Ha a szentírási Jézus képét vesszük górcső alá, akkor egy végtelenül irgalmas Messiás lehet reménységünk biztosítéka. Amikor tehát bekövetkezik Krisztus második eljövetele, akkor az ő irgalmában kereshetünk bizodalmat, nem megfélemlítve az igazságszolgáltatás kulcsponti szerepéről is.

Az atyák is számos alkalommal, az evangéliumi igehelyek értelmezésével kapcsolatban tesznek bizonyosságot Jézus Krisztus második eljöveteleéről. ⁵⁹

A Miatyánkban is találkozhatunk a “Jöjjön el a te országod kifejezéssel”, melyet szintén erre

⁵² Rózsa Huba, “Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél”, *Magyar Kurír*, 2020. április 18., Letöltve: 2023.01.02.

Rózsa Huba: Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél | Magyar Kurír - katolikus hírportál (magyarkurir.hu)

⁵³ Ózeás 3, 1

⁵⁴ Máté 25, 33

⁵⁵ Máté 25, 41

⁵⁶ Rózsa Huba, “Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél”

⁵⁷ Máté 16, 27

⁵⁸ I Kor 1, 7-8

⁵⁹ Schütz, *Dogmatika*, 1150.

Noha a későbbiekben a keresztény igehirdetés köreiből kevésbé emlegetett fogalomként vált az apokaliptikus hangzású „Isten országa”, valamint a vele párhuzamba hozható szintén hasonló csengéssel bíró „Emberfia” megnevezés, az őskeresztények mégis hamarosan bekövetkezőnek vélték a világ végét s hangsúlyozták annak közeli reményét.⁶¹

Mivelhogy a várva várt beteljesedésnek, hasonlóan minden más hangsúlyos eseményhez Krisztussal kell kapcsolatban állnia, éppen ezért ezt a Messiás második eljövételének hitével kötötték össze, melyet pedig rendkívül közelinek gondoltak el. Pál levelei is kiemelkedő példái ennek, hiszen ő maga is remélte, hogy a parúzia még az élete folyamán következik be.⁶² A tesszalónikaiaknak például ékképpen ír: *“Az Úr igéje alapján azt mondjuk ugyanis nektek, hogy mi, akik élünk, és megmaradunk az Úr eljöveteleig, nem előzzük meg azokat, akik elhunytak. Mert a parancsszóra, a főangyal hangjára és Isten harsonájának szavára az Úr maga leszáll az égből, és először a Krisztusban elhunytak támadnak fel, azután mi, az élők, a megmaradtak, velük együtt elragadtatunk a felhőkön az égbe az Úr elé, s így mindenkor az Úrral leszünk.”*⁶³

Krisztus második eljövetele azonban váratott magára, ez pedig komoly hitbéli válságot hozott. S felmerülhetett a kérdés, hogy hogyan is lehetne fenntartani az eszkatologikus Messiásba vetett hitet, hogyha a világban voltaképpen minden továbbra is konstans? Lehet-e tehát bizakodni a gonosz hatalmának megszűnésében hogyha a bűnök, a betegségek és a halál továbbra is jelen vannak a világ eseményeiben.⁶⁴

Az I. század utolsó éveiben Római Szent Kelemen ekképp ír a kételkedőkről: *“azt mondják: Mindezeket még atyáink idejében hallottuk és íme, megöregedtünk, de semmi sem teljesedett be számunkra belőle.”*⁶⁵

Péter második levelében is olvashatunk ezzel kapcsolatban, hiszen ő maga úgy vélte, hogy az utolsó napokban a kételkedők gúnyolódni fognak. *“No, hol van (Krisztus) megígért eljövetele? Amióta atyáink meghaltak, minden marad úgy, ahogy a teremtés kezdetétől volt.”*⁶⁶ Említést tehetünk olyan gyülekezetekről, valamint egyházi közösségekről, ahol nagyon jelentős Jézus visszatérésének gondolata, prófétai konferenciákon tárgyalják meg a végidők

⁶⁰ Máté 6, 9

⁶¹ Hankovszky Tamás, „Az idő és a történelem keresztény felfogása”, *Teológia - Hittudományi Folyóirat* 45. (2011): 3-4. szám, 158.

⁶² Hankovszky, „Az idő”, 158.

⁶³ I Tessz 4,15-17

⁶⁴ Hankovszky, „Az idő”, 158.

⁶⁵ Vanyó László, „Római Szent Kelemen levele a korintusiakhoz,” in *Apostoli atyák (Óskeresztény írók 3)*, (ford. Ladocsi Gáspár), (Budapest: Szent István Társulat, 1980), 120.

⁶⁶ 2 Péter 3,4

eseményeinek várható bekövetkezését. Bibliai leírásokat pedig az aktuálpolitika eseményeivel hozzák párhuzamba. De az antikrisztus etnikai hovatartozásáról is értekeznek.⁶⁷ Noha a különböző teológiai hagyományok a végidőkkel kapcsolatosan eltérőek lehetnek, egyben azonban mind hasonlatosak lehetnek egymáshoz, mégpedig, hogy Krisztus második eljövételét, visszatérését a keresztény hit alapvető kérdései közé sorolják, amely tehát nem más, mint az Istenben való egyetemes, felekezeteken átívelő közös reménység.⁶⁸

Irgalmasságról és ítéletről

Az irgalmasság, az, hogy Jézus hogyan fog megítélni élőket s holtakat jogosan felvetődő kérdés lehet. Ez pedig az Újszövetségnek egy széleskörű, egészen sajátos vonása, beleértve természetesen az Ószövetség könyveit, hiszen ott is alapvető téma ennek tárgyköre. Noha az irgalmasságnak, mint szónak az Ószövetségben nincs teljesen kész terminológiája, maga a fogalom más kifejezési módokban, például Isten megbocsátó szeretetében, visszafogadásában érvényesülni tud. Az Újszövetségben irgalmasságként használt szó alapvetően is az Ószövetség görög fordításából (eleosz:irgalom, eleeó:irgalmaz) ered.⁶⁹ Határozottan ki van jelölve az Ószövetség szociális törvénykezéseiben, hogy az embertársak irányába megbocsátással, könyörületességgel kell fordulni. Ez pedig természetesen átfedésben van az irgalmasság fogalmával. Noha ez legtöbb esetben Isten és ember kapcsolatában jelenik meg, de mégis utalás arra, hogy ember s ember közötti viszonyban is az irgalmasságnak kell érvényesülnie.⁷⁰

Az Újszövetségben Máté evangéliumában találhatunk erre egy hangsúlyos példát. A hegyi beszédben, a nyolc boldogság ötödik kitétele egyértelműen állítja: *“Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmat nyernek.”*⁷¹ Ebben tehát minden lényeg kifejezésre jut.

Gaudium et spes-Új ég és új föld

⁶⁷ Márkus Tamás András, “Hogyan formálhat bennünket Jézus második eljövetele?”, *Magyarországi Református Egyház*, 2021. december 13., Letöltve: 2023.01.03.

[Hogyan formálhat bennünket Jézus második eljövetele? - Reformatus.hu](https://www.reformatus.hu/hogyan-formalhat-bennunket-jezus-masodik-eljovetele/)

⁶⁸ Márkus, “Hogyan formálhat bennünket Jézus”

⁶⁹ Rózsa Huba, “Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél”

⁷⁰ Rózsa Huba, “Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél”

⁷¹ Máté 5,7

A Gaudium et spes harmadik fejezete határozottan fejti ki számunkra, hogyan is kell helyesen alakítsuk az eszkatolgikus beteljesedéshez való viszonyunkat. A II. Vatikáni zsinat az egyház számos területén erőteljes változásokat eszközölt. A Gaudium et spes tanítását tekintve lényegi különbségeket vélhetünk felfedezni a Zsinat előtti és utáni teológia megközelítésében. Kimondja, hogy noha még nem lehetünk tisztában azzal, hogy mikor következik be az emberiség végső ideje, de tudhatjuk, hogy *“Isten új lakóhelyet és új földet készít, melyben lakik.”*⁷²

Korábban csupán a lélek gondozásának fontossága volt elsődleges az ember számára, a földért, társadalomért való küzdelmek sokasága okszerűtlennek bizonyult az eljövendő örökkévalóság fényében. Úgy beszéltek az eszkatologikus reményről, amely egyfajta megnyugvást, megoldást kínál a földön folytatott küzdelmek sokasága után. A Zsinat tanítása pedig ebben állít teljesen mást, megpróbálja összekapcsolni ezt a szétválást, hangsúlyt helyez az evilági kötelességek súlyára. *“Az új föld várásának mégsem szabad csökkentenie, hanem inkább fokoznia kell a szorgoskodást, hogy szebb legyen a föld, hiszen itt van növekedőben az új emberi család közössége, mely némiképp már sejteti az eljövendő világ körvonalait.”*⁷³

A mai kor eszkatológiájáról

Szembetűnő lehet, hogy a mai apokalipszis kép felvetése lényeges módosulásokon ment keresztül a korábbi évszázadok elgondolásaihoz képest. Fontos kiemelni, hogy ez nem csupán a jelenkor velejárója, ha a korábbi esztendőket vesszük sorra tehát, gyakran találhatjuk szembe magunkat ezekkel a jelenségekkel. Mint ahogyan fentebb is említettem az Újszövetség iratainak keletkezésekor is, még rendkívül hangsúlyos volt az apokaliptikus időszemlélet, jelentősen érződött az a Krisztus eljövételét váró mélyenszántó szemlélet, amely az évek folyamán aztán szükségképpen alábbhagyott. A keresztények rákényszerültek, hogy fokozatosan beilleszkedjenek a világ társadalmi és politikai életébe, még akkor is hogyha ez a változás csak nagyon lassan következett be.⁷⁴ Tulajdonképpen a mai értelemben vett parúzia-várás már inkább a különböző szekták világvége hirdetésében válik jelentőssé. Ezért is nagyon fontos, hogy hitünket az örök boldogság reményének fényében erősítsük, anélkül, hogy a világvége gondolatának

⁷² Gaudium et spes 3,39

⁷³ Gaudium et spes 3,39

⁷⁴ Hankovszky, “Az idő”, 158.

A mai világot tekintve tehát már teljesen másról beszélhetünk. Fontos jobban megfigyelnünk azt az átmenetet, amely a mai túlzottan is apokaliptikus világképet kialakította. A tizenkilencedik és a huszadik század eleji ember szemlélete nem csupán a kor sajátosságai miatt különbözött a mostanitól. A mai kor, a világunkban jelenlévő körülmények miatt egyre inkább sürgeti az eszkatologikus, valamint apokaliptikus valóságok revízióját. Korábban az embert egyfajta nyugalom, pozitív, előre tekintő, optimista szemléletmód jellemezte. A járványok leküzdése, az orvoslás fejlődése, valamint az ipari forradalom mind-mind elősegítették egy harmonikus, nyugodt derűlátó világkép létrejöttét. Alapvetően kimondható, hogy az akkori embernek nem volt apokaliptikus világképe, legalábbis nem abban az értelemben, ahogy a mi mostani kérdéskörünkben ez jelen van. A hatvanas, hetvenes évekig ebben az ütemben, bizakodóan haladt a világ, mígnem a nyolcvanas évek változást hoztak. A természettel való harmóniából és optimizmusból egyfajta apokaliptika központú világba váltottunk át, amelyre egyrészt a tudomány fokozott fejlődése, valamint a tudományos körök vizsgálódásai is egyaránt ráerősítettek. A hidegháború alatt létrejövő atomfegyverek is egy olyasfajta fokozott feszültséget okoztak a társadalom számára, amely szintén negatív hatással bírt a kialakult világkép fejlődésére. Nem csoda tehát, ha a több együttesen ható tényező összessége ebbe az irányba sodorta az emberiség szemléletének alakulását. Ma pedig már folyamatosan a klímaválságról, az egyik legaktuálisabb témáról hallunk. Értelemszerűen környezetünk, a természet védelme létfontosságú megbízatásunk, ugyanakkor a szüntelenül velünk szembe jövő információk és kérdések tömkelege aggodalmaskodásra adhat okot számunkra. Mi lesz ötven év múlva? Mi történik, ha mértéktelenül folytatódik a népesség növekedése? Milyen kihatással lesz a környezetre a gazdaság növekedése? A fenntartható jövő vagy pedig a teljes összeomlás felé tartunk? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel találkozhatunk nap, mint nap, bármilyen helyzetben és szituációban. De a nemrég az életünkben felbukkanó s a társadalmat évekig pánikban tartó koronavírus sem könnyítette meg a helyzetet, a televíziós csatornákból pedig csak úgy zúdult ránk a számtalan aggasztó információ. A közelmúltban a szomszédos országban kitörő orosz-ukrán konfliktusról pedig nem is beszélve. Az egyént, a közösséget foglalkoztatja a jövő, valamint az, hogy a világ milyen irányba tart. Erre az amúgy is intenzíven jelenlévő apokaliptikus életérzésre a média és a hollywoodi filmek világa is felkapaszkodott révén, hogy az emberek kíváncsiak, érdeklődőek a témára.

⁷⁵ Henrici, Peter, "Az Egyház fiatalsága", *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat* 4. évfolyam, 2.szám (1996): 6.

Feltehetjük magunknak azonban a kérdést, hogy miért is foglalkoztatják annyira az embert a pusztulásról alkotott történetek?

A kezdetektől fogva velünk vannak ezek a históriák, a jövődölések, világvégéről való jóslatok, az emberiség pusztulásáról szóló elgondolások mindig is kíváncsisággal töltötték el minket. Az ehhez hasonló könyvek, filmek, sorozatok pedig rendkívüli népszerűségnek örvendenek. Kijelenthető tehát, hogy a világvége már nagyon régóta foglalkoztatja az embereket, ézszerűen elgondolva pedig az emberiség természetesen szeretné elkerülni ezeket a baljós történeteket.

Akárcsak a legutóbbi ezredforduló kapcsán is számos végidő kommentár látott napvilágot. Alapvető fenyegetési potenciálját máig megőrizte a világvége kérdésköre, mivel mibenléte nincs konkretizálva, ezért számos értelmezési variáció született s még jelenleg is születik a téma kapcsán. Holott még nem került sor ilyen végre az embereket mindig is felkavarták a végidős ígéretek átvezetése a történelem menetébe. Noha látszólag nincs pontos meghatározásunk az emberiség alkonyának időpontjához, az ember gondolataiban ugyanakkor mégis folyton-folyvást felvetődik ennek lehetősége. ⁷⁶ „Egy percre sem hagyja nyugodni az embert a gondolat, hogy meg fog halni, s azután el kell számolnia, hiszen bármely nap, bármelyik órában arra kényszerülhet, hogy búcsút intsen ennek a világnak.”⁷⁷

Teilhardtól korunk eszkatológiájáig

Alapvetően kimondható, hogy a keresztények reménye abban áll fenn, hogy a halál után a létezés majd Isten örökkévalóságában folytatódik. A korunk keresztény teológiája pedig a következő alapvető dolgokat közli velünk. Először is fontos leszögezni, hogy a kereszténység lényegében az átalakulás vallása, hiszen az egyéni élet megmeneküléséhez vezető remény csupán átalakulással valósulhat meg, éppen ezért lényeges, hogy készek legyünk vállalni létezésünk átalakulását. Az újabb teológia másik meghatározó észrevétele, hogy ez az átalakulási folyamat tulajdonképpen az egész világra kiterjed. Minthogy Isten az anyagvilágot nem a megsemmisülés végett hozta létre, ennél fogva, amikor bekövetkezik ez az átalakulás, amelyet feltámadásnak nevezünk, az embernek ugyanúgy lesz szüksége “valamiféle” környezetre.⁷⁸

⁷⁶ Haas, Alois Maria, “Bíró és üdvözítő,” *Communio- Nemzetközi Katolikus folyóirat*, 18.évfolyam, 1-4. Szám (2010): 18

⁷⁷ Aaron Jakowlewitsch Gurewitsch, *Himmlisches und irdisches Leben: Bildwelten des schriftlosen Menschen im 13. Jahrhundert* (Dresden: Die Exempel, Verlag der Kunst, 1996), 158.

⁷⁸ Görföl Tibor, “A nagy átalakulás – Korunk eszkatológiai gondolkodásának újszerű vonásai,” *Magyar Kurír*, 2019. április 22., Letöltve: 2023.01.02.

Elismert természettudósok is úgy vélekednek, hogy ma már elképzelhető az a nézőpont, hogy az anyagi világ folyamata egyszer csak megszűnik létezni. Az üdvözültek eljövendő “közege” pedig a mostani világ átalakult anyagából fog állni. Ez az elgondolása a teremtett valóság új formájának maga Jézus Krisztus feltámadásával jelent meg először, amely arra enged következtetni minket, hogy Isten nem eltörölni, hanem megváltani fogja a korábbi anyagiságot.⁷⁹

A jelenleg a teológia és az elméleti fizika között zajló párbeszéd beigazolja Teilhard de Chardin irányelvét mely szerint Jézus Krisztus a teremtett mindenség végső fókuszpontja lett, az anyagnak a szellemi felemelkedéssel szemben támasztott ellenállásának legyőzésével. Teilhard de Chardin valószínűleg húsvét körül tért vissza a teremtőjéhez, s mintha a feltámadás ünnepe, az életén s munkásságán végig vonuló egyetemes remény igazolása is lehetne.⁸⁰ Világnézetét és munkásságát tekintve láthatjuk, hogy azért fáradozott, hogy a feltámadt Jézus mindig növekedjék, általa pedig igazságosabb és testvéribb világot, a szeretet civilizációját építsünk s így előkészítjük a “nagy ostyát” az átváltozásra.⁸¹ A Lélek viszi végbe a divinizációt, hogyha a hívek befogadóak az Istentől kapott szeretetnek, hogy végül majd “Isten legyen mindenben.”

82

Isten szeretete s irgalma, mint ahogyan arról korábban is írtam nehezen fér össze az örök kárhozat létezésével. Teilhard “így írt 1927-ben: „Istenem, a hittételek közül, amelyeket el kell fogadnom, egyik sem sérti fájdalmasabban emberi érzésünket, mint az örök kárhozat titka. ...Te megparancsoltad nekem, hogy higgyek a pokol létezésében”.”⁸³ Nagyon hangsúlyos tehát itt is az a nehézség, amelyet az embernek el kell fogadnia, mégpedig, hogy összeegyeztesse ezt a két egymástól teljesen eltérő valóságot. Ha jobban megvizsgáljuk “ez az engedelmesség tükröződik a következő szavakban is: “„Jézusom... becsukom a szemem olyan dolgok előtt, amelyeket emberi gyarlóságom nem tud megérteni és elviselni, mint pl. a kárhozat valóságát. Ezért legalább gyakorlati világszemléletemben igyekszem a fenyegető kárhozat komolyságát beleszőni.”⁸⁴

Ferenc pápa Laudato si’ kezdetű enciklikájában a feltámadt Krisztus páratlan szerepét

A nagy átalakulás – Korunk eszkatológiai gondolkodásának újszerű vonásai | Magyar Kurír - katolikus hírportál (magyarkurir.hu)

⁷⁹ Görföl, “A nagy átalakulás”

⁸⁰ P. Szabó Ferenc, “Teilhard de Chardin látomása az egyetemes Krisztusról és az Eucharisziáról”, *Vatican news*, 20. július 2018., Letöltve: 2023.01.02.

Teilhard de Chardin látomása az Egyetemes Krisztusról és az Eucharisziáról - Vatican News

⁸¹ P. Szabó, “Teilhard”

⁸² vö. 1Kor 15,28

⁸³ Ambaum, Jan, “Remélhetjük-e, hogy a pokol üres?,” *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat*, 1993 (1. Évfolyam, 1.szám) 59.

⁸⁴ Ambaum, Jan, “Remélhetjük-e, hogy a pokol üres?,” 59.

hangsúlyozza. Ebben pedig hivatkozik rendtársára, Teilhard de Chardin állásfoglalására. „*A világegyetem útjának célpontja Isten teljessége, amelyet már elért a feltámadt Krisztus, az egyetemes érlelődés gyűjtőpontja. Ily módon hozzáadunk (reflexiónkhoz) egy újabb érvet, hogy visszautasítsuk az emberi lény minden despotikus és felelőtlen uralmát más teremtmények felett. A többi teremtmény végső célja nem mi vagyunk. Mert valamennyien velünk együtt és általunk a közös célpont, Isten transzcendens teljessége felé tartanak, ahol a feltámadt Krisztus átkarol és megvilágít mindent. Az értelemmel és szeretettel rendelkező emberi lényt ugyanis Krisztus teljessége vonzza, és arra hivatott, hogy minden teremtményt visszavezessen Teremtőjéhez.*”

85

A sokáig roppant vitatott teológus és paleontológus munkássága a földi fejlődésre, valamint a természetfeletti végkifejlet összefüggéseire is felhívja a figyelmet.⁸⁶ Rendszerében megjelenő eszkatológia alfájában és ómegájában a feltámadt Krisztus áll, mely végponthoz minden embernek lehetősége nyílik eljutni a Teilhard által vizionált kozmikus evolúción keresztül.

Epilógus

Alapvetően kimondható tehát, hogy minden kor sajátossága és velejárója az eszkatológia, a halál utáni élet, a földi létet követő valóságok kérdéskörének megválaszolása. Nincs időszak s talán nincs is olyan személy, akit legalább egy perc erejéig ne gondolkodtatna el a halál, a megszűnés vagy az az után bekövetkező lét gondolata. Az eszkatológia különböző képeiről alkotott elképzeléseink s antropomorf feltételezéseink szükségesek voltak a korábbi ember számára, hiszen általa tudták csak elgondolni a túlvilági lét valóságait. Tudhatjuk azonban, hogy ezeket az állításokat fontos fenntartásokkal kezelniük, mielőtt helytelen konzekvenciát vonnánk le belőlük. Könnyen jeges talajra léphetünk, ha az allegóriák s metaforák konkrét értelmezésébe bocsátkozunk. A fentebb leírt valóságok mikéntje számunkra is még tisztázatlanok. Azok a kifejezések, melyekkel a korábbi idők emberei éltek csupán a könnyebb vizuális képek felfogásának célját szolgálták. Érthető tehát, hogy világunk szemlélete az idők folyamán számos fázison esett keresztül. Az Újszövetség könyveinek keletkezésekor élő ember sürgető parúzia várása, a számos változáson

⁸⁵ Ferenc pápa Laudato si' kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról (Budapest: Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2015)

⁸⁶ Bolberitz Pál, "Gál Ferenc és XVI. Benedek pápa Spe salvi című körlevelének eszkatológiája," *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat*, 2010 (18. évfolyam, 1-2. Szám) 17.

végigesett világ átalakulása, valamint a mostani ember apokaliptikus világképe is mind erről tanúskodik.

Tartalomjegyzék

Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola2023HBK-742	1
Az eszkatologikus fenntartás.Egy félreértés tisztázása	1
Az újszolasztikáról.....	3
Az eszkatologikus fenntartásról.....	3
A mennyország valóságáról	4
A kárhozat létezéséről	6
A tisztulás mikéntjéről	10
A különítéletéről	12
A parúziáról, Jézus Krisztus második eljövételéről	13
Irgalmasságról és ítéletről.....	16
Gaudium et spes-Új ég és új föld.....	16
A mai kor eszkatológiájáról.....	17
Teilhardtól korunk eszkatológiájáig.....	19

Bibliográfia:

- Aaron Jakowlewitsch Gurewitsch. *Himmlisches und irdisches Leben: Bildwelten des schriftlosen Menschen im 13. Jahrhundert*. Dresde: Die Exempel, Verlag der Kunst, 1996
- Ambaum, Jan. “Remélhetjük-e, hogy a pokol üres?.” *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat* 1. Évfolyam, 1.szám (1993)
- *A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világba*. Róma. 1965.12.07.
GAUDIUM ET SPES - www.katolikus.hu
- *Biblia, Ószövetség és Újszövetségi Szentírás*. Budapest: Szent István Társulat, 2014
- Bolberitz Pál. “Gál Ferenc és XVI. Benedek pápa Spe salvi című körlevelének eszkatológiája.” *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat*, 18. évfolyam, 1-2. Szám (2010)
- Dr. Előd István. *Katolikus dogmatika*. Budapest: Szent István Társulat, 1978
- Görföl Tibor. “A nagy átalakulás – Korunk eszkatológiai gondolkodásának újszerű vonásai.” *Magyar Kurír*, 2019. április 22. Letöltve: 2023.01.02.
[A nagy átalakulás – Korunk eszkatológiai gondolkodásának újszerű vonásai | Magyar Kurír - katolikus hírportál \(magyarkurir.hu\)](https://www.magyar-kurir.hu/2019/04/22/a-nagy-atalakulas-korunk-eszkatologiai-gondolkodasanak-ujszeru-vonasai/)
- *Ferenc pápa Laudato si' kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról*. Budapest: Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2015
- Haas, Alois Maria. “Bíró és Üdvözítő.” *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat* 18. évfolyam, 1-4. szám (2010)
- Hankovszky Tamás. “Az idő és a történelem keresztény felfogása.” *Teológia - Hittudományi Folyóirat* 45. 3-4. Szám (2011)
- Henrici, Peter. “Az Egyház fiatalsága.” *Communio - Nemzetközi katolikus folyóirat* 4. évfolyam, 2. szám (1996)

- Karl Rahner. *A hit alapjai. Bevezetés a keresztény hit fogalmába*. Budapest: Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1983
- Márkus Tamás András. “Hogyan formálhat bennünket Jézus második eljövetele?.” *Magyarországi Református Egyház*, 2021. december 13. Letöltve: 2023.01.03.
[Hogyan formálhat bennünket Jézus második eljövetele? - Reformatus.hu](https://www.reformatus.hu/hogyan-formalhat-bennunket-jezus-masodik-eljovetele/)
- P. Szabó Ferenc. “Teilhard de Chardin látomása az egyetemes Krisztusról és az Eucharishtiáról.” *Vatican news*, 2018. július 20. Letöltve: 2023.01.02.
[Teilhard de Chardin látomása az Egyetemes Krisztusról és az Eucharishtiáról - Vatican News](https://www.vaticannews.va/hungary/news/faith/2018-07-teilhard-de-chardin-latomasa-az-egyetemes-krisztusrrol-es-az-eucharishtiarol.html)
- Rózsa Huba. “Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél.” *Magyar Kurír*, 2020. április 18. Letöltve: 2023.01.02.
[Rózsa Huba: Valójában az egész Ószövetség Isten irgalmáról beszél | Magyar Kurír - katolikus hírportál \(magyarkurir.hu\)](https://www.magyarokurir.hu/katolikus-hirportal/rozsahuba-valojaban-az-egesz-oszovetség-isten-irgalmáról-beszél)
- Schütz Antal. *Dogmatika, A katolikus hitigazságok rendszere*. Budapest: Szent István Társulat, 1937
- Vanyó László. “Római Szent Kelemen levele a korintusiakhoz.” In *Apostoli atyák (Ókeresztény írók 3)*. (ford. Ladocsi Gáspár). Budapest: Szent István Társulat, 1980